théma21 **TANULMÁNY** 21
Theológiai Élet Ma a 21. Században
ISSN 3141-8058
thema21.hu

A legitim bizalmatlanság teológiai lehetősége – antropológiai és etikai reflexió az egyházi hitelesség krízisére

Szilágyi-Papp Éva Adrienn
TTRE-Pasztorációs Intézet

Théma21 · I. évfolyam, 1. szám (2026) · 21–25.
Megjelent: 2026. június 22.
Licenc: CC BY 4.0

Absztrakt. A tanulmány az egyházi hitelességi válság kontextusában vizsgálja a bizalom és a bizalmatlanság teológiai kapcsolatát. Abból indul ki, hogy a keresztyén közösségekben tapasztalható hatalmi visszaélések, a feltétel nélküli lojalitást elváró működésformák és a bizalom intézményi torzulása szükségessé teszik a bizalom fogalmának újragondolását. A tanulmány antropológiai és etikai megközelítésben elemzi a bizalom jelentését, majd reformátori és protestáns teológiai reflexiók segítségével vezet be a legitim bizalmatlanság fogalmába. Amellett érvel, hogy a legitim bizalmatlanság nem a hit hiányát jelenti, hanem az evangéliumban megismert krisztusi igazsághoz való hűségből fakadó felelős ítélőképesség egyik formája. Azaz legitim bizalmatlanságról akkor beszélhetünk, amikor a bizalomra való hivatkozás a kritika elnémításának, a hatalom ellenőrizhetetlenné tételének vagy a sebezhető emberek kihasználásának eszközévé lesz. A tanulmány következtetése, hogy a keresztyén bizalom és a kritikai megkülönböztetés nem egymást kizáró, hanem egymást feltételező dimenziói a felelős keresztyén életnek.

Kulcsszavak: bizalom; legitim bizalmatlanság; egyházi hitelesség; felelős ítélőképesség

Az egyház hitelességi krízise napjainkban különösen is összetett teológiai és egyházvezetői reflexiót igényel. A 2026-os országgyűlési választásokat követően az egyházi közbeszédben felerősödtek az önreflexiót sürgető megszólalások. Ezen megszólalások rávilágítottak arra, hogy az egyházi intézményeket érintő viták, a közéleti szerepvállalás körüli feszültségek, valamint az egyházi vezetők által is megfogalmazott önkritikus reflexiók nem csupán társadalmi kritikát váltanak ki, hanem az egyház önértelmezését is próbára teszik. A bizalom és a hitelesség viszonyának teológiai

vizsgálata ezért nem csupán elméleti kérdés, hanem egyházi és társadalmi szempontból is sürgető feladat.[1]

A társadalmi közbeszéd ugyanakkor gyakran cinikus vagy provokatív módon kéri számon az egyházakon saját hitvallásos önképüket és a szentek közösségének eszményét, miközben maguknak a keresztyéneknek is újra és újra szembesülniük kell az egyház küldetését érintő krízistapasztalatokkal. Felmerül tehát a kérdés: hogyan vezethet az egyházi hiteltelenség tapasztalata a bizalom teológiai újragondolásához? Mikor válik az engedelmesség az *olcsó kegyelem* egyik lehetséges formájává, és miként értheti meg a keresztyén ember a bizalmatlanság felelős szerepét saját kapcsolataiban és egyházi kötődéseiben?

A tanulmány ezért a legitim bizalmatlanságot a felelős keresztyén ítélőképesség egyik formájaként értelmezi. Kiindulópontja, hogy a krisztusi szeretet parancsa nem szünteti meg a kritikai ítélőképesség szükségességét: bár az ember töredékes világban él, mégsem mondhat le a szeretet kockázatáról és felelősségéről.

1. Bizalom mint az ember létszerkezeti sajátossága

A teremtés isteni rendjének célja, hogy az ember szabadságban élhesse meg a kapcsolati teljesség ajándékát. Ez a teljesség nem a hibátlanság vagy az önmagában vett kiteljesedés állapota, hanem az Isten és ember, az ember és ember, valamint az ember és a teremtett világ közötti kapcsolat rendezett egysége. Ennek elveszített valóságával az ember akkor szembesül, amikor az isteni akarattal szemben cselekszik. A bűneset következtében ez a kapcsolati egység megbomlik: az ember elidegenedik Istentől, önmagától és embertársaitól, valamint megtapasztalja a közösség törékenységét is.

Az ember kapcsolati lényként egyszerre hordozza magában az eredeti teljesség iránti vágyat és az elidegenedettség tapasztalatát. Miközben kapcsolatait a beteljesedés reményében éli meg, újra és újra szembesül azzal, hogy önmagához, másokhoz és Istenhez való viszonyát a töredékesség határozza meg.

Teremtményi sajátossága, hogy megszólítható és párbeszédre képes lény, aki Teremtőjével való kapcsolatában megtapasztalhatja a szabadságot és a feltétel nélküli bizalmat (1Móz 2–3).[2] Az őstörténeti bizalom ezért nem csupán elveszített minőségként értelmezhető, hanem olyan szabad és kockázatot vállaló kapcsolati nyitottságként is, amely végső soron a veszteség lehetőségét is magában hordozza.

A teremtéstörténet arra mutat rá, hogy a bizalom nem maradhat kizárólag pszichológiai vagy erkölcsi kérdés, mivel az emberi lét egyik alapvető sajátossága. Az édenkerti történet a bizalom eredeti formáját még a teljes önátadás képében jeleníti meg. Ebben a rendben a másik ember nem fenyegetésként vagy versenytársként jelenik meg, hanem olyan társként, akivel közösségben élni egyben Isten teremtő rendjében való részvételt is jelent. Az ember másik felé való nyitottsága és a kapcsolat

[1] Ehhez lásd pl. Dr. Fekete Károly megszólalását: https://szemlelek.net/fekete-karoly-tiszantuli-puspok-a-politika-melyen-bekerult-a-reformatus-egyhazba/

[2] Karl Barth: *Church Dogmatics*, T&T Clark, Edinburgh, 1960, III/2. §45.

biztonságába vetett bizalma ezért végső soron Isten jóságába és teremtői akaratába vetett bizalmából fakad.

A bűneset tragikuma ugyanakkor e bizalmi rend megbomlását is magával hozza. Elidegenedett állapotában az ember a hibáztatás mentén értelmezi újra önmagát és kapcsolatait, így többé nem a teremtésben kapott rendeltetésnek megfelelően viszonyul Istenhez, önmagához és embertársaihoz.

2. „Bízzatok!" – a bizalom mint a hit felelős gyakorlásának normatív alapja

Az evangéliumban megszólaló felszólítás, amely a lét fenyegetettségével szemben hangzik el, rámutat a bizalom alapvető emberi jelentőségére. „*Bízzatok, én vagyok, ne féljetek*!" (Mk 6,50) – mondja Jézus. Ebben a megszólításban az ember egyszerre találkozik a létét fenyegető bizonytalansággal és a bizonytalanság ellenére felkínált bátorság lehetőségével. A bizalom így nem pusztán érzelmi állapot, hanem a szabadság és a Krisztusban való önátadás tapasztalata is. Bár a teljes bizalom a bűneset következtében sérült, mégis az emberi lét teljessége utáni vágy egyik megélhető formája marad. Az ember válaszában kapcsolatba kerül az őt megszólító Teremtővel, így a bizalom nem passzív állapot, hanem élő, cselekvő kapcsolat. Az ember kiszolgáltatottsága saját léthelyzetéből fakad, mégis éppen ebben válik lehetővé az önmagán túlmutató bizalom. Ez a mozdulat részvételt jelent abban a teremtői rendben, amelyet a teremtéstörténet az ember megalkotásakor „jónak" nevez. A „jó" ezért nem pusztán értékítélet, hanem Isten és ember kapcsolatának teljességét jelöli. Valahányszor az ember bizalommal fordul Istenhez, önmagához vagy a másik emberhez, részesévé válik annak az eredeti kapcsolati rendnek, amely az elidegenedettséget megelőző emberi lét sajátja volt.

Különösen nagy kihívás ennek megélése minden olyan struktúrában, ahol a bizalom feltételekhez kötötté válik, és a hatalomgyakorlás legitimálásának eszközeként jelenik meg. Ott ugyanis, ahol a vezetővel vagy a struktúrával szembeni kritikai kérdésfeltevést a bizalom hiányaként értékelik, a lojalitás pedig a hitelesség és lelki érettség mércéjévé válik, a bizalom antropológiai értelmezése torzul és intézményesített kereteket ölt. A keresztyén hagyományban ugyanakkor nem ismeretlen a hatalommal szembeni kritikai szemlélet.

A reformáció tapasztalata éppen arra mutat rá, hogy a hiteles vallásgyakorlat szükségszerűen magában foglalja a torz egyházi működésformák kritikáját is. E kritikai szemlélet abból a felismerésből ered, hogy a hit végső tárgya nem lehet semmilyen véges valóság, még maga az egyház sem.[3] A keresztyén bizalom végső irányultsága ezért nem intézményekre, hanem a személyesen megszólító Istenre irányul. Kálvin az értelem és a szív egységében értelmezi a hit bizalmát, amely Istennek az ember iránti jóindulatából, Krisztus ígérete szerint a Lélek munkája által kel életre.[4]

Az Istenre irányuló bizalom azonban nem marad meg az egyéni hit szintjén, hanem szükségszerűen alakítja a keresztyén közösséghez való viszonyt is.

[3] Paul Tillich: *Létbátorság*, Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000, 170.
[4] Kálvin János: *Institutio. A keresztyén vallás rendszere*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1995, III. 2.15.

A kapcsolataiban élő keresztyén ezért arra a Krisztusra tekint, aki a szabadság és az önátadás valósága. A bizalom ebből fakadóan egyszerre szabadság és felelősség. Bár a bizalom megélése az elveszített teljesség tudatában mindig magán hordozza emberi létünk töredékességét — legyen szó szeretetről, ismeretről vagy kapcsolatainkról —, ez mégsem jelentheti minden kapcsolat kritikátlan és feltétel nélküli elfogadását.

Bonhoeffer szerint a keresztyén közösség nem más, mint a Krisztus által és Krisztusban fennálló közösség. Sem több, sem kevesebb. Ezért a közösséget alkotó felelős személyeknek egyenként fel kell ismerniük, hogy Krisztus akaratából van szükségük a másikra, kizárólag Krisztus által találhatnak egymásra, valamint azt, hogy Krisztusban Isten elfogadott és egyesített gyermekei. Aki Krisztusban él, az az igéből él. Az ige pedig kizárólag a másikkal való kapcsolatban válhat valósággá.[5]

Ez a teológiai belátás ugyanakkor nem korlátozódhat a másik keresztyénnel való eszményi kapcsolatra, hiszen a keresztyén embernek a világban is felismerhető módon kell törekednie Krisztus követésére. A bizalom ezért nem kizárólag az egyházon belüli viszonyok rendezésének kérdése, hanem a teremtett ember teljes kapcsolati valóságát érintő etikai feladat.

3. A legitim bizalmatlanság mint felelős keresztyén attitűd

A legitim bizalmatlanság a felelős etikai magatartás egyik formája. Olyan keresztyén belátás, amely az emberi töredékesség tudatában minden emberi és intézményi tekintélyt az evangéliumban megismert krisztusi igazság mércéje szerint vizsgál, miközben nyitott marad a szeretet kockázatára.

A keresztyén identitás középpontjában az a felismerés áll, hogy az ember önmagát többé nem valamely történeti vagy intézményi kötődés alapján érti meg, hanem a Krisztusban nyert új élet felől. A megtérés ezért nem pusztán erkölcsi változás, hanem az ember önértelmezésének átalakulása is. Az óember és újember biblikus képei ezt a megváltozott identitást fejezik ki. A keresztyén gondolkodás eszkatologikus távlatban is számol a radikális változás lehetőségével. Nemcsak arról van szó, hogy az idő múlik, hanem arról is, hogy az ember önmagáról, kapcsolatairól és életének céljáról alkotott értelmezése alapvetően átalakulhat.[6] A keresztyén ember ezért identitását újra és újra a Krisztusban nyert élet felől értelmezi. A megváltozott élet pedig megváltozott célt követ: ez nem jelenthet kevesebbet, mint Krisztus követését és az evangélium igazságának szolgálatát.

Bonhoeffer arra figyelmeztet, a Krisztusban megélt cselekvő élet nem tévesztheti szem elől Krisztus követésének és az evangélium igazságának elsődlegességét. Ezért a keresztyén ember ismérve minden időben az, hogy az igazság érdekében és a Lélek szeretetének vezetése alatt cselekszik; így sem az emberi szimpátia, sem az engedelmesség elvárása, de még a vágyak sem írhatják felül az evangéliumban megismert

[5] Dietrich Bonhoeffer: *Szentek közössége*, Harmat Kiadó, Budapest, 1997, 11.

[6] Joel Robbins: Continuity thinking and the Problem of Christian Culture: Belief, Time, and the Anthropology of Christianity, in: *Current Anthropology* 48 (2007/1), 5–38, 11. https://doi.org/10.1086/508690

krisztusi igazságot.[7] Következésképp a krisztusi igazsághoz való hűség bizonyos helyzetekben a bizalmatlanság szükségességét is magában hordozza. Ez nem provokatív cinizmus, hanem az emberi töredékesség józan belátásából fakadó, felelős keresztyén magatartás. Ezért a hatalommal való visszaélésben, a kritikai megítélést nélkülöző engedelmesség elvárásában, a sebezhető emberi jóindulat kihasználásában, de még az emberi kapcsolatokban megjelenő, feltétel nélküli önátadásban is újra és újra mérlegre kerül a valódi krisztusismeret. Az emberi töredékesség tapasztalata ellenére a keresztyén reménység és bizalom nyitott marad a szeretet megtapasztalására és az abban rejlő kockázatvállalásra.

4. Konklúzió

Az egyházi hitelesség krízisének közepette elengedhetetlen annak a belátása, hogy a bizalom nem a kritikai ítélőképesség felszámolását jelenti, hanem annak felelős gyakorlatát feltételezi. A Krisztusban elhívott és megváltott ember életének egyik tétje, hogy a kegyelmet nem tekinti olcsónak és nem rendeli alá semmilyen hatalmi vagy függőségi rendszernek.

A gyakorlatban mindez azt is jelenti, hogy a hívő ember nem hallgat el bántalmazást vagy visszaéléseket az egyház jó hírének védelmére hivatkozva, nem huny szemet az igazságtalanság felett, és nem tekinti az engedelmességet a feltétel nélküli lojalitás szinonimájának. A legitim bizalmatlanság ezért nem a bizalom tagadása, hanem annak olyan formája, amely minden tekintélyt és gyakorlatot a krisztusi igazság mércéje szerint vizsgál. A keresztyén ember végső meghatározottsága ugyanis nem a tekintélyből vagy az intézményből és nem is saját kiszolgáltatottságából fakad, hanem a Krisztusban kijelentett igazságból. Ezért a Krisztusba vetett hit etikai iránya a szabadságban, a felelős szeretet gyakorlatában és az igazság iránti hűségben válik felismerhetővé.

[7] Dietrich Bonhoeffer: *Szentek közössége*, 25.